

« Թիսունց միջոցի կիսուն ինկոզ Զորեքչարթին (25րդ օրը) Յունաց մօտ կը կոչուի կալապենտէկոստ (Mesopentecost), որուն նախատեսակ ալ կը կատարեն:

Հինգերորդ կիրակին մեր մօտ տօն է Եփեսոմ Սրբոյ Խաչին: Եունաց մօտ ա՛ն կը կատարուի Մայիսի 7ին (հոս՝ 20ին), պատարագելով Գողգոթայի վրայ, քանի որ 351ին Կրեցած լուսաւոր խաչին մէկ թեւ կ'երկարէր մինչև Գողգոթա և միւսը Զիթենեաց լեռ: Ապա Ս. Խաչափայտի մօտ ունեցով թափօր կը դառնան Ս. Գերեգ-մանին շուրջ, որմէ ետք կ'ընթեռնուն այդ հրաշալի դէպքին առիթով Երուսաղէմի կ'երկող Հայրապետին կոստանդ կայսեր յղած թուղթին պատճէնը: Մեր մօտ ալ նոյնին Հայերէն թարգմանւթիւնը կը կարդացուի առաւօտեան ժամերգութեան պահուն ի Ս. Յակոբ, որուն Աւագ Սեղա-նին վրայ վառ կ'առնթղանրով զարգարուն խաչ մը զետեղուած կ'ըլլայ:

Տարօրինակ է որ Լատիններ չունին այս դէպքին յիշատակութիւնը (մինչ Եունաց մօտ չկայ Գիւտ Խաչի առանձին տօն, անոր յիշատակը զուգորդուած է Վերաց-ման Խաչին): Ասոր փոխարէն, Մայիս 7ը Խաչի խորհուրդին կապելու համար, այդ օր փոխադրած են Գիւտ Խաչի յիշատակը, զոր ատեն մը կը կատարէին 3 Մայիսին: Կիրեղ Հայրապետի թուղթին մէջ Խաչի երևումը պատահած կ'ըսուի այսուրեքն Պենտեկոստէի: Բայց Հոգեգալուստը Մայիս 10էն առաջ չի աօնուիր: Տարեգիրը ձ կամ Մձ եղած պարագային (ինչպէս էր անցեալ տարի), մենք ալ 7 Մայիսին (Եունաց հետ) կը տօնենք զայն:

Այդ կիրակին Վատմարտցիի կիրակին կը կոչուի Եունաց մօտ (Յովհ. Դ. գլուխ), Նապոլուս, Յակոբի ջրհորին մօտ մատուռ մը ունին ուր կը պատարագեն:

Համարձումը կանխող կիրակին ալ իրենց մօտ կը կոչուի «Ի ծնէ կոյրի կի-րակին»: Կ'անուարկուի Սեղովմի մէջ իր բուժումը գտած կոյրին (Յովհ. Թ. գլուխ): Այդ կիրակին անանուն կը մնայ մեր Տօնացոյցին մէջ, թէև տեղ մը հանդիպած ենք Վաղթանաց կիր. քաղաքապետութեան, որուն իմաստը սակայն մռթ կը մնայ:

(Նաւ. 6)

Գ. ձ.

ՆՈՐԱՅՐ ԱՐՔԵՊՍ. ՊՈՂԱՐԵԱՆ

(Գնահատական մը)

Դիտեմ որ ուշացած պարտք մըն է զոր պիտի վճարեմ կը վճարեմ երկու պատճառաւ: Թիսուն աորիներու ընթացքին տող մը չկարդացինք իր մասին: Հակառակ որ 9 ստուար հատարներ հրա-տարեկած է ՎՄայր Յուլյակ Զեռագրաց Ս. Յակոբեմուց խորագրով, չաեսանք որեւէ գնահատական գրութիւն մը:

Երկրորդ՝ իմ ուսուցիչն եղած է. հետեւաբար պարտաւոր կը զգամ հրապա-րակաւ աշակերտի երախտիքս յայտնել:

Նորայր Սրբազան ծնած է Այնթապ՝ 1904ին: Զաւակն է Տ. Գարեգին Քնչյ. և Սանգուխտ Պողոսեանի:

1922ին մտած է Երուսաղէմի Ժառանգ-գաւորաց Վարժարանը: 1925ին Սարկաւազ ձեռնադրուած մեծանուն Տ. Նդիշէ Դուրեան Պատրիարքէն: 1928ին՝ ձեռամբ նոյն Պատրիարքին՝ Արեղայ, իրեն օծա-կից ունենալով Տիրան Ներսիսեան, որուն հետ միասին 1928-30 ուսանող՝ յԱնգլիա: 1930-35՝ ուսուցիչ յԵրուսաղէմ: 1935-1940՝ Տեսուչ Անթիլիասի Դպրեմանքին, Սահակ Խաչապետ և Բարդէն կիւլէօէրեան կաթողիկոսներու օրով: 1940էն մինչև այսօր ուսուցիչ՝ Երուսաղէմի Ժառանգ-Վարժարանի և Ընծայարանի: Մինչև 1968 նաև Սյրբոց Թարգմանչաց Վարժարանի: 1943-1957՝ Վանքի Ելեմտից Տեսուչ, ուրուն հետ գործակից եղանք, Յակոբեան Եռդուպետին հետ, Կիրեղ Պատրիարքի օրով: 1951ին կը ձեռնադրուի Եպիսկոպոս, ձեռամբ Երջանկայիշատակ Գէորգ Զ. Ամենայն Հայոց Հայրապետին, օծակից ունենալով Վազգէն Եպս. Պալճեան ա-յոթմու (Ամենայն Հայոց Հայրապետը — և Նդիշէ Եպս. Տէրաէրեան — այժմու Երուս-աղէմի Պատրիարքը: 1973ին կը պատ-ւըուի Արքեպետի տիտղոսով: 35 տարի-ներէ ի վեր Տեսուչն է Երուսաղէմի Առա-ջեկական Ս. Աթոռոյ Զեռագրատան:

Դեռ երէկ մեր սիրելի Հայր Նորայրը այսօր արդէն իսկ 80 տարեկան, Հայոց Եկեղեցւոյ արժանաւորագոյն Արքեպիս-կոպոսներէն մին:

Գրական իր վաստակը. — Բացի Սիոն ամառգրի մէջ Հրատարակածներէն, ունի վերիւ մեր ակնարկած Յուլիանի 9 հատորներ, Հայ Գրողներ՝ 565 էջ, փաթեթաւալ շատ արժէքաւոր հատոր մը, Կանոնադր՝ 20 տարիէ ի վեր, Ցաղապիւր Թլկուրանցի (Կել) Յովսէփեան և Կորիւն վարդապետի Սրկերք, Գործածած է Վժռական ծածկանուէր:

Չկայ դործ մը որ իր գրչին հաւած ըլլայ ու լինի անարժէք: Գրական իր վաստակը մեծ նպաստ մըն է Հայ Բանասիրութեան: Ունի անպիտի նոր գիւտեր, բանասիրական աշխարհէն, որոնք վերջած են Յոյնիսկ Մաղաքիա Օրմանեանի և Նիշիէ Դուրանի նկատողութիւնէն: Անտեղակ կը մնանք և չենք գիտեր թէ հոյրներն հմուտ բանասէրները ի՞նչ ժողովուրդ ու գնահատանք ունեցան յատկապէս Հայ Գրողներ հատորին տունը:

Առաջին անգամն է որ Նորայր Արքեպոս. Պաշարեանի գրչին լոյս կ'ընծայուի մեր մասենագիրներու կեանքն ու գրական վաստակը, Ս. դարէն մինչև Ժէ. դար, հարազատօրէն, առանց մեկնարանութիւններու: Այնպէս ինչպէս որ եմ, և ոչ թէ ինչպէս որ մենք պիտի ուզէինք որ ըլլային: Եւստի արժէքաւոր աշխատութիւն մը, զոր կը խորհիմ թէ պարտին կորդուլ յատկապէս մեր բանասէրները և ընդհանրապէս մեր մասնաբաններն ու բարձրագոյն վարժարաններու սեանդաւորները, Նորայր Սրբազան չեղաւ անոնցմէ՝ որոնք Յոյնիսկներ առաւին: Իր միակ ու մնայուն Յոյնիսկներ իր գրական վաստակը եղաւ:

Յաւիտեանական համեստ ու չէզոք մարդը մնաց, յիսուսն առաքի, Վանքի իր միւսերին խուցին մէջ, Մոս և բաժին չունեցաւ որեւէ տագնապի:

Ոչ ոք ժառն իսկ անցուց այս պատուական եկեղեցականին Յոյնիսկներ առնել, ինք ալ այդ մարդը չէ՝ որ Յոյնիսկնի մասին մասնէ, 56 տարի եղաւ որ սենեակէն՝ Ս. Յակոբ, սեղանատուն և ետ իր խուցը կ'երթնէին: Լաւ հոգ տարաւ իր առողջութեանը Միսիկեաց և ըմպելիաց (պիտի ըսէր Օրմանեան Սրբազան) ախորժակներէն մնաց հեռու:

Կը ցաւինք որ Ձեռագրաց Ժ. Հատորը տակաւին լոյս չէ տեսած: ԺԱ. Հատորն ալ պատրաստութեան մէջ է: Սրբազանը ոչ միայն շատ բան գիտէ, և գիտէ հանգամանօրէն, այլ նաև ունի կեանքի իր յաշիւրը, որոնք մեծ արժէք պիտի ներկայացնէին ապագայ պատմութեան, եթէ գրի առնուէին: Դժբախտաբար հետեւեցաւ այն քաղաքականութեան, որով կարգ մը խորհողներ իրենց մասնակցութեամբ կը խտացնեն մէկ բառի մէջ. «օգուտն ի՞նչ»: Չնաւասաց ո՛չ թուղթին, ոչ ալ անոր վրան արձանագրուած վերլուծումներուն, մեր ազգային, եկեղեցական ու մշակութային կեանքի հարցերուն վերաբերեալ: Ու միշտ կ'ըսէր. «օգուտն ի՞նչ», Վժռաքանակէն չիտակ գիծ կը քաշուի՞ր ըսաւ, ու իր դաւանանքին վրան մնաց ամուր ու անշարժի:

Մասամբ երանի իր հոգիին, որ ճշգնազգացի մը կեանքը ապրեցաւ:

Էլ միտածին դնաց միայն մէկ անգամ, այդ ալ եպիսկոպոս ձեռնադրուելու:

Ոչ մէկ ժողովի կը բերէ իր մասնակցութիւնը: Տեսեր եմ իր արցունքը՝ թափուած Ս. Յակոբեանց դարաւոր Հասարակութեան վիճակին ի տես, մասնաւորաբար, և եկեղեցիին՝ ընդհանրապէս:

Ձուգեց օրուի մարդերէն, այլ միայն Աստուծոյ՝ որուն համար իր ամբողջ կեանքը զոհեց:

Իթէ այսօր Երուսղէմի Մայրավանքէն ներս կայ բարձրաստիճան հիկեղեցական մը, որ վկայարկի նմայքն ու պատկուածքը յմարցաւ պահել, հետեւեց Պուրոհանի նման մեծարժէք եկեղեցականին հետքերուն, այդ ալ Նորայր Սրբազանն է:

Իմ հոգեւոր մեծ եղբայրս ու միաբանակից մատուորակներ՝ Նորայր Սրբազան, հազար ափսոս որ իրեն հետ գերեզման պիտի տանի չա՛տ ու չա՛տ բան . . . :

Հայ բանասիրութիւնը երախտապարտ է իրեն, գրական իր յոյժ արժէքաւոր վաստակին համար:

Աստուած ու Գլխադիրը միայն գիտեն, թէ ի՞նչ է որ մտածեց, աղօթեց իր արախ խորերէն՝ ազգին, եկեղեցիին ու այդ՝ նմանը չունեցող վանքին համար . . . :

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՄԱՅՐ ՅՈՒՑԱԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՅ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱՅՈՂԻԿԱՍՈՒԹԵԱՆ

Անուշաւան Վրդ. Դանիէլեանի կողմէն ներկայ Յուլիանի Գալուստի յաւելումը մեր է հայերէն ձեռագիրներու շարքին վրայ: Տպուած է 1984 թին, Մեծի Տանն կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան Տպարանը, Անթիլիաս: Կը բաղկանայ ժն + 650 երկսիւն էջերէ: Կը պատկանի Դաւուտ Կիլիկիեան Հիմնարկութեան Հայկական Մատենաշարին:

Մեծի Տանն կիլիկիոյ Գարեգին Բ. ՎԷՆ. Կաթողիկոսի Յառաջադրանքին կը յաջորդեն կաթողիկոս Ներսիսեանի և Շնորհակալիքը Յուլիանի մէջ նկարագրուած են 223 ձեռագիրներ (էջ 1-546): Մնացեալ էջերը կը պարունակեն Ցանկեր և Տախտակներ:

Խորաքանչիւր ձեռագրէ նկար մը դրուած է (2-7 տող), որով ընթերցողը գաղափար մը կ'ունենայ գրառեցողներու մասին: Նոյնը կիրարկուած է պատմիկ-պատմաբաններու պարագային: Կան նաև

Թաւ, գնաց կեանքը, ու եղաւ քաղցր ու դա՛ն յիշատակ:

Վանքի ու Երուսաղէմի քաղցրագոյն օրերու յիշատակին մէջէն, սարսի խորհրէն կը մտղթմէ օրերի ու Գերաշնորհ Սրբազանին քաջառողջ և արևադարձային:

1980 թին տեսայ զինք իր միեւնոյն խուցէն ներս — գրողարան, մահճակալ, գրասեղան և ուրիշ ոչինչ — ու սիրտս դողաց հին օրերու յիշատակով: 23 տարի չէի տեսած Վանքը: Աստուած միայն գիտէ թէ անգամ մըն ալ երբ պիտի տեսնեմ Վանքն ու հին օրերու մնացորդացը...

«ՏԷ՛ր, Դո՛ւ ստեղծեր, մի՛ կարուստաներ, զգործս ձեռաց քոյ մի՛ անտես ունեւր»:

ԻՍԱՀԱԿ Ծ. ՎՐԴ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ
Բաղնիս ֆաւր, Մ. Ն.

Փոյլուն սպիտակ թուղթով հինգ թերթի յատկացուած գունաստոր նկարներու:

Կարծէ իւրանի յաղագրութեան առնել պատրաստուած ցանկերը, թիւով 15, որոնք մեն գիւրսութիւն կ'ընծայեն բանասէրներուն, իսկ գրուած ին Աննանուններու, Տեղանուններու և Նիւթերու Ցանկերը, ապա Գրչութեան Ժամանակագրական Ցանկը, Նախագաղափար և Հետագայ Յիշատակարաններու Ցանկը և Պատմիկ-Պատմաբաններու Ցանկը: Ասոնց կը յաջորդեն Տեղանուններու Ցանկէն առանձնացուած՝ Գրչութեան Վայրերու Ցանկը, և Աննանուններու Ցանկէն առանձնացուած՝ Գրիչներու, Մարդկանց, Կաթողիկոսներու, Թուղթ կողմերու, Ստացողներու, և Կնքատէրերու Ցանկերը: Վերջին տեղը կը բռնեն Կնքներու Ժամանակագրական Ցանկը և Մանրանկարչութեանց Ցանկը:

Համեմատական Տախտակները կը գրուեն համարիկ 636-639 էջերը: Ապա կու գայ Հնգշունուր Տախտակը Մեծի Տանն կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան ձեռագիրներուն, էջ 640-646: Յաջորդ էջին վրայ կը տեսնուի կաթողիկոս Գրաբար Յիշատակարանը:

Վերի տողերը պարզօրէն ցոյց կու տան թէ կաթողիկոս Զանք չէ խնայած իր ձեռնարկած գործը լաւագոյնս ի գլուխ հանելու համար:

Թերեւս անօգուտ չհամարուի հետեւել նկատողութիւնը թիւ 10 ձեռագրի գրութեան ժամանակին վերաբերմամբ: Այդ ձեռագրին գրիչը, Տիրատուր արեղայ Ղըրմեցի, իր եղբորը Մկրտչի հետ, երբևէ ստղծ կը գտնուէր 1424-1433 թուականներուն, և կը զբաղէր գրչութեամբ: Ըստ այսմ ժոյ Դարի առը տալի ճիշդ պիտի ըլլայ նշանակել ժն. Դար:

Դաւուտ Կիլիկիեանի հոյակապ Հիմնարկութեան մեկնաստեղծեան և Մ. Տ. Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան ժրջան մէկ անգամին, Հոգչ. Անուշաւան Վրդ. Դանիէլեանի աշխատասիրութեան շնորհիւ Հայ մշակութի գանձարանին մէջ կ'աւելնայ արժէքաւոր կոթող մը ևս, ի պարծանս զոյգ Հաստատութեանց և յօգուտ Հայ բանասիրութեան:

Ն. ԱՐԳ. ԾՈՎԱԿԱՆ